DISKUSIE A ROZHĽADY

ROZDEĽOVANIE SLOV NA KONCI RIADKA AKO JAZYKOVÁ NEISTOTA[1]

Jaroslava Rusinková
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied
Bratislava

RUSINKOVÁ, Jaroslava: Hyphenation as Language Uncertainty. Slovak Language, 2021, Vol. 86, No. 3, pp. 354 – 379.

Abstract: The hyphenation represents a marginal chapter in the standard orthography of the Slovak. The description of the issue is still considered as sufficient, but survey on the attitudes of language users indicates that the rules are characterized, for example, by insufficient explanatory components or the absence of a dictionary of hyphenation in Slovak language. Such a dictionary would be highly beneficial for school or publication. The users´ point of view also confirms the importance of variability in Slovak orthography. The research was realised on the basis of material from the on-line language counselling platforms.

Key words: Slovak orthography, hyphenation, practical language experts, educated language experts, language attitudes, language counseling

ÚVOD

Tak ako iné časti slovenského pravopisu aj pravidlá rozdeľovania slov na konci riadka sa menili v závislosti od toho, aký bol zvolený metodologický prístup, hodnotiace kritériá či pravopisné princípy. V rozhľadovom článku *Prístupy k rozdeľovaniu slov na konci riadka v kodifikačnej praxi a v odborných diskusiách* (Rusinková, 2021, s. 254 – 267) sme poukázali na vývoj uvedenej otázky v čase, pričom sa ukázala potreba ďalšieho výskumu v rámci jazykových postojov a v jazykovej praxi. V nasledujúcom príspevku zameriavame pozornosť na to, aké javy robia problém používateľom, s akými otázkami sa obracajú na jazykové poradne a ako sa s jazykovou neistotou vyrovnávajú.

Používatelia sú diferencovaní, majú rôzne motivácie a ciele, disponujú rozličnou mierou jazykového vedomia a sebavedomia atď., ktoré možno skúmať prostredníctvom interpretácie jazykových postojov používateľov. Postoje charakterizujeme ako vzťah k jazyku, ktorý je pre nás ako používateľov orientačný (porov. Rusinková, 2019) a tkvie (či vedome, alebo nevedomky) v našich jazykových rozhodnutiach. Jazykové postoje sú tým typom vzťahov, ktoré vytvárajú priestor na počiatočnú re-

[1] Článok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 2/0133/20 *Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe*.

flexiu súčasnej podoby a používania, prípadne zmien pravopisu. Výskum postojov je naším odrazovým mostíkom k ďalšiemu výskumu textov. Jazykové postoje napovedia, na ktoré miesta je potrebné zamerať pozornosť, ukážu tiež rozhodovanie používateľov, resp. to, kde najčastejšie hľadajú oporu v rozhodovaní.

Okrem toho cieľom príspevku je formulovať hypotézy, ktoré vyplývajú z interpretácie jazykových postojov. Dané hypotézy reflektujú využitie morfematického a slabičného rozdeľovania slov, ktoré sú síce vzájomne prepojené, avšak je otázne, či ich ako prepojené vnímajú aj používatelia jazyka. Používateľov jazyka chápeme ako používateľov odborníkov, čím nadväzujeme na stratifikáciu používateľov podľa Juraja Dolníka (2019), ktorý na základe stupňa racionality vymedzil štyri typy odborníkov: praktický jazykový odborník – školený jazykový odborník – teoretický jazykový odborník – metateoretický jazykový odborník. Každý používateľ je reálny používateľ odborník s rôznym stupňom racionality: „Všetci používatelia jazyka sú praktickí jazykoví odborníci a súčasne prakticky všetci sú aj školení jazykoví odborníci s odlišnou mierou a kvalitou školenosti (...) Mimo praktických jazykových odborníkov sú tí, pre ktorých spoločný jazyk nie je materčinou“ (Dolník, 2019, s. 525).

Článok je koncipovaný ako konfrontácia dvoch typov jazykových poradní, v ktorých je prítomnosť používateľov jazyka viac alebo menej citeľná.

1. ROZDEĽOVANIE SLOV PODĽA SÚČASNÝCH PRAVIDIEL SLOVENSKÉHO PRAVOPISU

Súčasné *Pravidlá slovenského pravopisu* (2013, ďalej len *PSP*) sú v takmer nezmenenej podobe platné už 30 rokov. Myšlienkou ich tvorenia bola požiadavka vychádzať len z aktuálneho jazykovedného výskumu jazyka, tzn. že sa zo zreteľa stratilo bežné jazykové povedomie používateľov jazyka. Autori príručky si za najdôležitejší cieľ stanovili zjednodušenie a racionalizáciu pravidiel (PSP, 2000, s. 17), čo sa odrazilo aj v kapitole o rozdeľovaní slov, kde sa uplatnili dva spôsoby delenia, pričom morfematické členenie sa presadilo pred slabičným delením.

Morfematické delenie sa uplatňuje pri oddeľovaní predpôn, slovotvorných prípon, gramatických morfém, ako aj v zložených slovách. Ak je však morfematické členenie nezreteľné alebo sa neuvedomuje, dáva sa prednosť slabičnému deleniu.

Slabičné delenie sa uplatňuje podľa predošlých vydaní *PSP*, tzn. že v prípade dvoch a viacerých konsonantov sa prvá spoluhláska pripája k prvej slabike a ostatné k druhej slabike. Slová sa tiež rozdeľujú aj na mieste stretania sa dvoch samohlások patriacich do rozličných slabík. Slabičné delenie sa môže uprednostňovať aj v slovách *nav-štíviť, príj-mu, náj-mu* a aj vtedy, keď sa základová morféma končí na samohlásku a príponová morféma sa začína skupinou spoluhlások. Pripúšťa sa tak variantné delenie, napr. *lieta-dlo* i *lietad-lo*, *baní-ctvo* i *baníc-tvo*, *lao-ský* i *laos-ký*. Výnimku tvorí aj skupina slov utvorených príponou *-ný* od prevzatých slov na *-cia*,

ktoré rozdeľujeme dvojako, napr. *komerč-ný* aj *komer-čný*. V nejasných prípadoch so skupinou spoluhlások navrhuje sa uplatniť dvojaké delenie (*jedno-tlivý* i *jednot--livý*). Pravidlá tiež uvádzajú prípady, v ktorých sa slovo nedelí, napr. ak koncovú či začiatočnú slabiku tvorí len jedna samohláska (*idea*), prípadne v cudzích slovách, ak sa skupinou spoluhlások označuje jedna fonéma (*mozzarella*).

Aj tieto pravidlá však majú svoje úskalia. Napr. v prípade, keď „morfematické členenie slov nie je dostatočne zreteľné alebo si ho neuvedomujeme" (tamže, s. 47), autori nenarážajú na bežné jazykové povedomie používateľov v zmysle, v akom sa oň opierali napr. Ľ. Štúr či S. Czambel (porov. Rusinková, 2021). Ide o „uvedomovanie si", teda vedenie (a nevedenie) ako výsledok vedomej myšlienkovej alebo vedeckej činnosti. Oporou v tomto tvrdení sú jazykovokultúrne práce (napr. B. Techtmeierová a kol., 1987; A. Kráľ – A. Rýzková, 1990), ktoré sú aj v súčasnosti smerodajné. Autori pokladajú jazykové vedomie za základ jazykovej kultúry: „Popri objektívne vyžadovanom primeranom narábaní s jazykovokomunikatívnymi normami je jazykové vedomie hovoriacich vážny komponent na určenie úrovne, ktorá tvorí ‚jazykovú kultúru'" (Techtmeierová a kol., 1987, s. 9). Želateľným stavom je aktívne zvyšovanie jazykového vedomia a narábanie s jazykovými normami vedome. Rozdeľovanie slov na konci riadka je súčasťou objektívneho narábania s jazykovokomunikatívnymi normami o to viac, že ide o písomnú formu jazyka.

Ďalšou vlastnosťou, ktorou je príručka charakteristická (tak ako to predurčila tradícia), je silná opisná zložka a takmer absentujúca vysvetľujúca zložka, ktorá by zreteľnejšie vyložila zložitejšie pravidlá, čím by sa zamedzilo niektorým neistotám v pravopise zo strany používateľov. Prax tiež poukazuje napr. na potrebu slovníka rozdeľovania slov. Nedostatkom pravidiel je aj malá zásoba príkladov, najmä problematických, t. j. takých, ktoré v používateľoch vyvolávajú jazykovú neistotu. Perspektíva jazykovedcov sa totiž vyznačuje inou mierou alebo iným typom racionality, ktorá definuje problematické príklady na základe jazykových chýb, nie na základe reálnej neistoty používateľov.[2] Ako ukážu naše interpretácie jazykových poradní, problémov v danej oblasti sa ukazuje viac.

2. ROZDEĽOVANIE SLOV Z HĽADISKA PRAKTICKÝCH A ŠKOLENÝCH POUŽÍVATEĽOV JAZYKA

V našom príspevku sa zameriavame na dva druhy jazykových poradní, a to na oficiálnu on-line jazykovú poradňu na stránke www.jazykovaporadna.sme.sk a na neoficiálnu jazykovú poradňu, ktorá funguje v rámci sociálnej siete Facebook, v skupine Jazyková poradňa ASAP. Ide o dve rôzne formy jazykového poradenstva, ktoré ponúkajú rôzne druhy poznatkov.

[2] K rozdielnemu chápaniu jazykových problémov z perspektívy jazykovedcov a z perspektívy bežných používateľov jazyka pozri Dolník, 2018, s. 142 – 172 (kap. 5. Jazykové problémy).

2.1 Jazyková poradňa na www.sme.sk

Jazyková poradňa na www.sme.sk je poradňa, ktorá funguje v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV. V rámci nej odpovedajú pracovníci ústavu na otázky, ktoré sú tematicky aj alfabeticky usporiadané a archivované priamo na stránke, tzn. že používateľ jazyka si môže kedykoľvek daný problém vyhľadať. Výhodou spolupráce jazykovedného ústavu a on-line platformy je, že sa tým čiastočne odbremeňuje oficiálna poradňa jazykovedného ústavu, ktorá podobný spôsob zverejňovania a archivácie odpovedí na svojich stránkach neponúka.

Ako sa správne rozdeľujú...; Je správne delenie...; Neviem, čo je správne...; Rozdelila som správne...; Môžem (roz)deliť/ rozdeľovať... Takto sa začína väčšina otázok používateľov jazyka, ktorí sa obracajú na jazykovedcov ako na autority, ktoré určujú, čo je správne a nesprávne, čo používateľ smie či nesmie robiť. Spôsob formulovania otázky sa drží konvenčného prístupu k jazykovedcom a tiež komunikačných pravidiel v danej sfére. Používateľ jazyka si vopred uvedomuje, že na svoju otázku síce dostane odpoveď, avšak nevyvolá dialóg, čo môže, no nemusí súvisieť s formátom jazykového poradenstva.

V poradni je možné vyhľadávať podľa konkrétnych výrazov, kľúčových slov alebo fráz (ak hľadáme širší jazykový problém), napr. rozdeľovanie, rozdelenie, rozdeľovanie slov, rozdelenie na slabiky, delenie slov, slabikovanie a pod. Každý príspevok pozostáva z otázky a odpovede.

Z lexikálneho hľadiska sa otázky týkajú niekoľkých problémov, a to delenia domácich slov, cudzích slov, delenia slov cudzieho pôvodu, delenia vlastných mien a iniciál. V rámci toho sa ako problematické javili spojenia neslabičných vokalických skupín, konsonantických skupín, jednohláskových slabík či delenie na slabiky vo všeobecnosti (počet slabík).

Podľa typu otázky sa otázky týkajú rozdelenia slov na konci riadka, slabičného delenia slov, (správneho) delenia slov vo všeobecnosti. Je dôležité povedať, že ide len o orientačné rozdelenie podľa znenia, ktoré máme ako čitatelia k dispozícii. Otázky totiž nie sú uvedené v plnom znení, často sa v odpovedi len spomenie širší kontext e-mailu, kde sa uvádzajú aj výrazy, ktoré v skrátenej otázke nevidíme, čím sa používateľ zatláča do úzadia, jeho jazyková neistota sa abstrahuje a redukuje na problémový jazykový jav. Z nášho hľadiska to jednoducho znamená, že nie vždy máme prístup k myšlienkovým procesom, ktoré by vysvetľovali dôvod, prečo dochádza k jazykovej neistote.

Nie všetky otázky o rozdeľovaní boli vyslovene formulované s ohľadom na pravopis. Mnohé otázky boli formulované všeobecne a používatelia sa na poradcov obracali so žiadosťou o správne rozdelenie slov, čo však nedefinuje jazykovú neistotu presne (*Dobrý deň, ako sa správne rozdeľujú slová* ***prádlo, pripravoval*** *a* ***muchotrávka****? Dobrý deň, ako správne rozdelím slová* ***ucho, oko*** *a* ***opravár****? Ako sa správ-*

ne rozdeľujú slová ***kývla, postiť, nikdy, Bezák****? Ako sa správne rozdeľujú slová* ***rituál*** *a* ***ideál****? Ako sa rozdeľuje slovo* ***fialôčka*** *a* ***piano****? Ako sa delia slová* ***náklad*** *a* ***nezmieriteľný****? Ako sa rozdeľujú slová* ***vlastný*** *a* ***vlastnosť****? Je správne delenie na slabiky tak, ako sa učia žiaci 3. ročníka ZŠ?*).

Kvalifikátor „správne" upriamuje našu pozornosť len na to, ako používatelia vnímajú jazyk, resp. čo je výsledkom hodnotenia jazykových prostriedkov. Zisťovanie správnosti či nesprávnosti, resp. neustála snaha o jazykovú správnosť je v metajazykovom svete používateľov silno zakorenená. Jazykový poradca však v tomto prípade stojí pred komplexným problémom, ktorý takto zjednodušená otázka nastoľuje, pretože musí odpovedať komplexne, aby obsiahol všetky možné aspekty rozdeľovania slov. Znamená to, že sa musí zamerať nielen na zvukovú stránku (slabikovanie), ale aj na morfematickú stránku a do úvahy by prichádzali aj rôzne iné rozdeľovania slov vrátane výnimiek, ktoré obsahujú napríklad pravidlá slovenského pravopisu.

Odpovede na takto formulované otázky sa rôznia. Niektoré uvádzajú len slabičné rozdelenie (*Slovo fialôčka sa skladá zo 4 slabík – fi-a-lôč-ka, pričom 3 slabiky sú krátke (fi, a, ka) a jedna slabika je dlhá: lôč. Slovo piano sa skladá z troch krátkych slabík: pi-a-no.*[3]), iné sa zameriavajú na morfematické členenie (*Slová náklad, nezmieriteľný sa delia morfematicky: ná-klad, ne-zmie-ri-teľ-ný.*[4]), mnohé z odpovedí obsahujú priamy odkaz na PSP. Pre našu interpretáciu sú preto prínosnejšie odpovede jazykových poradcov, ktorí mali k dispozícii plné znenia otázok.

Z odpovedí poradcov vyplynulo, že motiváciou vyhľadávania odbornej rady sú okrem jazykovej neistoty vzniknutej vo vlastnej jazykovej praxi aj chyby, ktoré si používatelia všimli v jazykovej praxi iných používateľov alebo otázky školských úloh či z jazykovej výchovy v školách. Z toho hľadiska sa útla kapitola o rozdeľovaní slov v *PSP* javí ako nedostatočná, pretože neuvádza komplexné delenie slov ani slovník delenia slov, o ktoré by sa mohla (nielen vzdelávacia) prax opierať. Ukazuje sa to napr. v prípade, keď sa používatelia jazyka obracajú na jazykových odborníkov s otázkami o tzv. slabikovaní, ktoré je primárne vecou zvukovej roviny jazyka (*V treťom ročníku so žiakmi preberáme rozdeľovanie slov na slabiky. Môžeme oddeľovať aj slabiky pozostávajúce z jednej samohlásky? Podľa pravidiel slovenského pravopisu sa takéto slabiky neoddeľujú...*). Je jasné, že v treťom ročníku nejde o slabičné rozdeľovanie slov na konci riadka, na čo poukazuje aj odpoveď odborníka (*Rozdeľovanie slov na slabiky je zvuková – fonetická záležitosť, nie pravopisná, takže samotnému rozdeľovaniu slov na slabiky sa Pravidlá slovenského pravopisu nevenujú. ... Odporúčame Vám, aby ste sa pri vyučovaní rozdeľovania slov na slabiky v rámci kapitoly Zvuková stránka jazyka sústredili iba na toto učivo a nekomplikovali ho žiakom 3. ročníka informáciami o pravopisných pravidlách rozdeľovania*

[3] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/1005/#ixzz6JroNSxN5.
[4] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/7328/#ixzz6Jrn8IWNg.

slov na konci riadka.[5]). Podobne je to aj napr. v otázke *Je správne delenie na slabiky tak, ako sa učia žiaci 3. ročníka ZŠ?* Používateľ/-ka dostáva odpoveď, ktorá upriamuje pozornosť na slabičné delenie (*Ako správne uvádzate vo svojom e-maile, prídavné mená ra-dost-ný, mast-ný, vlast-ná, hor-ská sa delia na hranici morfém. Keďže žiaci tretieho ročníka základnej školy ešte nepoznajú členenie slova na morfémy, zoznamujú sa iba so slabičným delením a uvedené slová rozdelia na slabiky ra-dos--tný, mas-tný, vlas-tný, hors-ká.*[6]). Určovanie hraníc slabík z fonetického hľadiska je komplexnou témou, ktorou sa tu nebudeme zaoberať (v minulosti sa jej venovali napr. E. Pauliny, J. Štolc či J. Sabol). Avšak je úzko prepojená s pravidlami slovenského pravopisu, najmä ak si uvedomíme, že práve na základe výskumov vo zvukovej (ale aj v morfologickej) rovine sa kedysi uvažovalo a) o hraniciach slabík, ktoré boli stanovené na základe morfematických švíkov (J. Ružička), b) o zvyčajných začiatkoch slabík (porov. Ľ. Štúr, E. Pauliny), ale aj c) o zvyčajných koncových slabikách (napr. L. Dvonč) atď. Venovať malý priestor otázke vzťahu zvukovej (a morfologickej) a pravopisnej stránky jazyka v príručke by sa z toho dôvodu nejavilo ako zbytočné rozmnožovanie strán, ale ako príspevok do znalostnej bázy používateľov jazyka s osobitným prínosom pre školskú prax. Polovicu uvedených otázok totiž tvoria práve tie, ktoré sa týkajú „slabikovania".

Pomerne najjednoduchšie a zároveň najkomplexnejšie odpovede zaznievali v prípadoch otázok, ktoré sa týkali počtu slabík v jednoduchých slovách, v slovách s vokalickými skupinami či vo vlastných menách (*osa, ucho, oko, Bratislava, Leo, Elo, ilustrácia, fotografia, typografia*). Používatelia boli zároveň upozornení nielen na počet slabík, ale aj na (ne)oddeľovanie vokálov v osamotenej pozícii a na nerozdeľovanie diftongov.

Ďalej boli upozornení na miesta, v ktorých sa stretávajú skupiny vokálov, ktoré netvoria dvojhlásky, preto ich možno rozdeliť (*fialôčka, piano, rituál, ideál*), avšak existujú aj také slová, v ktorých sa ani tieto skupiny nerozdeľujú (napr. v slovách *auto, autobus, európsky*), pretože sa môžu vyslovovať podobne aj ako diftongy (*Ak slabikotvornú hodnotu stratí prvá samohláska, vznikne dvojhláska, ako sa to stalo napr. v slovách klient, pa-cient-ka či hygiena. Ak slabikotvornú hodnotu stratí druhá samohláska (obyčajne je to u alebo i), vznikne jednoslabičná skupina au, ou, iu, ai, ei, oi, ui. To je prípad slov ako au-to, leu-ko-plast, reu-ma či me-dai-la.*[7]). Jazykoví poradcovia sa pritom opierajú o odbornú literatúru, konkrétne o *Fonetiku a fonológiu* (1989) od Á. Kráľa a J. Sabola.

Jednoznačné odpovede sa tiež ukazovali v prípadoch domácich a zdomácnených slov, keď sa na hraniciach slabík stretávajú dva konsonanty (*ob-raz, las-to-vič-*

[5] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/8356/#ixzz6lxzFomVQ.
[6] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/1517/#ixzz6JrmR49bt.
[7] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/7533/#ixzz7IUeKuVio.

-ka, kl-zis-ko, vŕz-ga-li, kos-tol, par-ko-vis-ko, ko-mu-niz-mus, bi-cyk-lo-vať), prípadne skupina konsonantov (*práz-dny, ra-dos-tný, mas-tný, vlas-tný, os-pra-ve-dl--ne-nie*). Pravidlo o rozdeľovaní dvoch a viacerých spoluhlások podľa vzorca 1+1 a 1+x sa tu dodržiava takmer dôsledne. Treba tiež dodať, že jazykoví poradcovia citujú či parafrázujú *PSP,* preto sa v odpovediach často opakuje fráza, že slová delíme buď na rozhraní morfém, alebo na rozhraní slabík (*V Pravidlách slovenského pravopisu (2013) v kapitole Rozdeľovanie slov sa odporúča slová na konci riadka rozdeľovať na rozhraní morfém, t. j. najmenších významových častí slov. Tam, kde nie je morfematické členenie slova dostatočne zreteľné, čo je aj prípad mena Alžbetka, rozdeľuje sa slovo na rozhraní slabík.*[8]). O to prekvapivejšie môže pre používateľa jazyka vyznievať skutočnosť, že slabiky možno členiť na hraniciach morfém, resp. morfémy na hraniciach slabík, pretože taká možnosť sa v *PSP* explicitne nespomína. Týka sa to napr. slova *avšak* (*Dvojslabičná priraďovacia spojka avšak sa rozdeľuje na slabiky na rozhraní morfém a-však. Keďže prvú slabiku tvorí jedna samohláska (a-), neodporúčame spojku avšak na konci riadka rozdeľovať.*[9]). Na tomto mieste vystupuje do popredia nedostatočná vysvetľovacia zložka pravidiel, pretože používatelia berú jeho text doslovne, problematiku rozdeľovania slov neberú ako jav, v ktorom sa môžu obe roviny prelínať. Doslovne sa potom berie aj prioritné postavenie morfematického členenia voči slabičnému.

Podobná situácia nastáva v prípade slova *poklad*, ktoré používatelia analogicky usúvzťažňujú so slovami *základ, náklad, príklad*. Jazykové povedomie totiž naznačuje súvislosť so slovesom *klásť*. Aj jazykový poradca odporúča delenie *po-klad.*[10] Avšak to objektívne odporuje nielen pravidlu o rozdeľovaní dvoch konsonantov, ale aj rozdeľovaniu slabík na hraniciach morfém. Morfematický slovník slovenčiny (Sokolová – Moško – Šimon – Benko, 1999; ďalej MSS) v tomto slove neoddeľuje *po-* ako morfematický švík (*poklad-ø*). Slovo je v MSS označené číslicami 0 a 8, ktoré naznačujú, že ide o slovo domáceho pôvodu a zároveň o „nesegmentovateľnú lexikálnu jednotku s nejasnou štruktúrou, alebo so zastretou motiváciou“ (MSS, 1999, s. 14). Vyvstáva otázka, prečo má slovo *poklad* z objektívnej perspektívy nejasnú štruktúru či zastretú motiváciu, hoci jazykové povedomie používateľov ju vie jednoducho identifikovať. Na tomto mieste však možno len konštatovať, že fonologické kritérium umožňuje variantné delenie *po-klad* aj *pok-lad*, čo jazykový poradca neuvádza.

V prípade slova *zamkol* sa upúšťa od morfematického oddelenia predpony *za-* v prospech fonetického princípu, keďže v koreňovej morféme zvučný konsonant predchádza nezvučnému. Variantné delenie *za-mkol* by sa muselo opierať o hlbší

[8] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/9406/#ixzz6lxzPZx9u.
[9] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/9915/.
[10] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/1443/.

výskum textov, preto teraz nemôžeme jednoznačne potvrdiť jeho opodstatnenie, hoci sa v hovorovej slovenčine používa aj výraz *mstiť sa* (miesto obojvidového *pomstiť sa*), ktoré obsahuje podobné konsonantické zoskupenie. Ide síce o ojedinelé prípady, avšak je potrebné uvažovať, či sú naozaj problematické z hľadiska používateľov, alebo sa tak javia vo výkladoch jazykovedcov.

Slabičné rozdelenie sa núka aj v iných prípadoch, napr. v prípade vlastných mien, cudzích slov či zdomácnených slov, ktorých morfematické švíky si nie vždy uvedomujeme. V mnohých prípadoch sa síce dajú určiť napr. slovotvorné prípony (*Alžbet-ka*), avšak ak používatelia z praktických dôvodov nemôžu uplatniť delenie len na tomto jedinom mieste, je potrebné pristúpiť k slabičnému deleniu, ako to odporúčajú aj jazykoví poradcovia (*Al-žbet-ka, Be-zák, ri-tu-ál, prá-dlo* aj *prád-lo, pos-tiť*).

Výraznú chybu možno nájsť v odporúčaní rozdeľovať slovo *horský* ako *hors--ký*,[11] hoci také delenie nie je slabičné ani podľa pravopisných pravidiel, ani podľa morfematických švíkov a nespadá ani do výnimiek z pravidiel, ktoré umožňujú dvojaké členenie, ak sa predchádzajúca slabika končí vokálom.[12]

Delenie slova *opravár* podľa jazykovej poradne poukazuje na ďalší nedostatok v explanačnej časti pravidiel, v ktorých sa neuvádza, že v rámci jedného slova možno kombinovať morfematické a slabičné zákonitosti. A tak dochádza k situácii, keď sa odhliada od pravidla rozdeľovania dvoch konsonantov a oddeľuje sa predpona *o-* na hranici morfémy (uprednostňuje sa morfematická zákonitosť), a zároveň sa konsonant *v* presúva z koreňovej morfémy k slovotvornej prípone *-ár* podľa fonetického princípu. Treba tiež dodať, že ak by sme sa držali len pravidiel o rozdeľovaní slabík, fonetické hľadisko by ponúkalo aj alternatívne členenie *op-ra-vár.*

Rovnaká dilema (morfematické vs. slabičné delenie) sa ukazuje v dlhších zložených a odvodených slovách (*muchotrávka, nezmieriteľný, pripravoval, piskľavo*). Z odpovedí jazykových poradcov totiž vyplýva, že slabičné rozdeľovanie sa v mnohých prípadoch uplatňuje ľahšie (*mu-cho-trív-ka, ne-zmie-ri-teľ-ný, pis-kľa-vo* a *pri-pra-vo-val*), pričom pri rozdeľovaní slov na konci riadka sa morfematické členenie hodí len v tých najjasnejších prípadoch, keď sa dá jasne určiť morfematický švík v predponách, príponách a na mieste zloženia slova (*pisk-, mucho-, -trív-, ne-, pri-, -teľ-, -ka, -ný*[13]).

Aj tu však poradcovia uvádzajú mylné informácie, napr. pri slove *piskľavo*: „*Ako správne uvádzate, príslovku piskľavo možno rozdeliť na rozhraní morfém, čiže pisk-ľa-vo (pisk je koreňová morféma) a na rozhraní slabík pis-kľa-vo*.“[14] Morfematické delenie podľa *MSS* však nikde neuvádza morfému *-vo*, ale *-av-*, ku ktorej

[11] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/1517/#ixzz6JrmR49bt.
[12] MSS rozdeľuje slovo ako *hor-sk-ý* (1999, s. 147).
[13] Ale aj slová *ná-klad, vlast-ný, vlast-nosť, ni-kdy, kýv-la*, ktoré sa v otázkach objavili.
[14] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/1004/#ixzz6lxxa5xuA.

sa pripája submorfa *-ľ:*. Otázkou je, na základe čoho sa poradca rozhodol, že toto je delenie na rozhraní morfém. Ide o dôkaz, že a) morfematické členenie neovládajú praktickí ani školení, často ani teoretickí odborníci; b) sú používatelia zbytočne zaťažovaní informáciami, ku ktorým potrebujú širší výklad presahujúci možnosti jazykovej poradne; c) jazykoví odborníci uplatňujú dva typy delenia v jednom slove, tzn. že nejde o oddeľovanie slabík na rozhraní morfém (ako si ho predstavoval J. Ružička), ale oddeľovanie morfém a slabík zároveň (napr. v prípade *opravár*).

Ak by sme mali odporučiť správne rozdelenie na konci riadka, ponúkli by sme v prvom rade rôzne možnosti.[15] Na morfematickom aj fonetickom základe by sa napr. *muchotrávka* rozdelila dvomi spôsobmi (*mucho-trávka, muchotráv-ka*), fonetické hľadisko umožňuje aj rozdelenie *mu-chotrávka*. Slovo *nezmieriteľný* by sa na morfematickom aj fonetickom základe rozdelilo ako *ne-zmieriteľný, nezmieri-teľný, nezmieriteľ-ný*, podľa fonetiky aj *nezmie-riteľný*. Príslovka *piskľavo* by sa rozdelila ako *pisk-ľavo.* V prípade slova *pripravoval* by prichádzalo do úvahy morfematické rozdelenie *pri-pravoval* (*priprav-oval* a *pripravov-al* odporujú fonetickým zákonitostiam) a slabičné rozdelenie *pripra-voval, pripravo-val*.[16]

Oficiálna jazyková poradňa má svoje miesto v jazykovej osvete. Ukazuje sa však, že sa z nej len málo dozvedáme o jazykovej neistote používateľov jazyka. Avšak zreteľne sa ukazuje nedostatok informácií o problematike rozdeľovania slov na konci riadka, ktoré by napĺňali explanačnú časť pravidiel. Aj preto sa napr. rozdeľovanie na hraniciach morfém javí nie ako primárne (oproti slabičnému), ale ako problémové, čo sa ukáže aj v on-line jazykovej poradni, pretože tu už vstupujeme do sveta praktických používateľov jazyka a ich jazykových postojov.

2.2 On-line Jazyková poradňa ASAP

Tento druh poradenstva sa rozvíja na sociálnych sieťach, ktoré podporujú interakciu používateľov v aktuálnom čase, tzn. že dostávajú odpoveď na svoju otázku pomerne rýchlo. Navyše, v rámci diskusie sa ukazuje množstvo riešení (bez ohľadu na správnosť), ktoré napovedajú, ako používatelia uvažujú o jazyku a akými princípmi sa riadia pri riešení jazykových neistôt. Výsledkom však nie sú len rôznorodé názory na jazykové otázky, ale často aj konsenzuálne závery, ktoré sú prejavom demokratizačných tendencií v metajazykovej komunikácii, sú prejavom zvyšovania jazykového sebavedomia používateľov, ale aj prejavom hierarchických zmien vo vzťahu k jazykovým odborníkom.[17]

---

[15] Podľa MSS sa slová morfematicky členia takto: *much-o-trív-k-a, ne-z-mier-i-teľ-n-ý, pri-prav--ov-a:l, pisk-ľ:av-o*.

[16] Podľa slabík by sa slova rozdelili podobne, ako to odporúča jazyková poradňa, avšak je potrebné priznať, že sa v daných prípadoch niektoré slabiky jednoducho zhodujú s morfémami bez toho, aby sme oddeľovanie predpôn a prípon zdôvodňovali argumentmi z morfematiky.

[17] Viac o problematike pozri Rusinková, 2020.

Na ukážku uvedieme niekoľko otázok, týkajúcich sa rozdeľovania slov, ktoré sme mali možnosť vyhľadať v skupine Jazyková poradňa ASAP. Rozdiel medzi vyhľadávaním v jazykovej poradni na www.sme.sk a vyhľadávaním na Facebooku je v tom, že na Facebooku nefungujú kľúčové slová v základnom tvare, treba rátať s rôznymi obmenami slov *rozdelili, rozdeliť, vyslabikovali, slabiky* a pod., tzn. že vyhľadávanie je založené na konkrétnych tvaroch slov, ako sa vyskytujú v konkrétnych otázkach.

V prípade facebookovej jazykovej poradne je tiež dôležité pripomenúť, že forma otázok sa od klasických poradní líši. Zverejnené sú úplné znenia, používatelia si uvedomujú, že sa neobracajú na odborníkov – jazykovedcov, ale na používateľov, ktorí sú rovnakými praktickými odborníkmi a ktorých spája práca s jazykom, prípadne záujem o slovenský jazyk. Používatelia dávajú otázkam ucelenú formu, často začínajúcu sa pozdravom, prosbou či oslovením, ktoré nenaznačuje podriadené miesto v komunikácii, ale rovnocenné miesto komunikujúceho (*kolegovia*). Približne v polovici otázok o rozdeľovaní slov je zdrojom neistoty slabičné delenie, iné sú formulované všeobecnejšie. Modalita otázok sa menej často nesie v duchu „môžem“, častejšie sú formulované ako hľadanie názoru, sú formulované v druhej osobe pl. (*ako by ste rozdelili, ako rozdeľujete, ako rozdelíte*[18]). Niektoré otázky nie sú otázkami v pravom zmysle slova, ide skôr o príspevky do diskusie, ku ktorým sa môže, no nemusí rozvinúť dlhšia diskusia (*Takéto niečo by sme potrebovali v Slovenčine; Bola tu otázka k monitorom 2019 ohľadne delenia slova „o-spr-cho-va-lo“ – toto je správny výsledok*).

Krátkou rešeršou sme excerpovali 14 otázok (alebo diskusných príspevkov), ktoré sa týkali 17 slov. Najproblematickejšie bolo delenie odvodených domácich slov, slov cudzieho pôvodu, adaptovaných názvov a cudzích mien. Z hľadiska slabičného delenia vyvolávali neistotu skupiny konsonantov v domácich aj cudzích slovách a nediftongové spojenia samohlások. Morfematické delenie sa v diskusiách ukázalo ako najkomplikovanejší spôsob delenia slov, ktorého princípy používatelia často neovládajú, resp. ovládajú v zredukovanej podobe, čo znamená, že dokážu určiť predpony a prípony, prípadne slovný základ, avšak v prípade komplexnejšieho morfematického zloženia sa znova objavujú neistoty, keďže mnohí používatelia sa s morfematikou v jazykovej výchove nestretli. V tomto prípade sa honba za významom prejavuje prílišným etymologizovaním.

Podobnému výskumu sme sa už venovali, pričom cieľom bolo bližšie poznanie používateľov jazyka prostredníctvom ich vzťahu k jazyku, t. j. prostredníctvom ich jazykových postojov (Rusinková, 2020). Medzi spisovnojazykovými potrebami používateľov jazyka sa pritom ukázala a) potreba okamžitého riešenia jazykových otá-

[18] Ukážky z facebookovej poradne uvádzame v podobe, v akej ich používatelia uverejnili, tzn. že môžu obsahovať preklepy a jazykové chyby rôzneho charakteru. Úprava ukážok sa týkala emotikonov, ktoré boli odstránené.

zok, b) potreba dialógu s odborníkmi, ale aj s inými používateľmi spisovného jazyka (ktorých na tomto mieste nazývame praktickými odborníkmi), c) potreba konfrontácie teórie a praxe, d) potreba uplatnenia jazykového citu v narábaní s jazykom. Ukázalo sa tiež, že používatelia si (obrazne povedané) vydobýjajú nové postavenie v rámci jazykovej kultúry, kde nezastávajú subordinačné postavenie voči jazykovedcom, ale sami ovplyvňujú proces rozhodovania v prípade jazykovej neistoty.

Kým prejdeme k samotnej interpretácii, je tiež potrebné charakterizovať typ jazykovej poradne, ktorá sa vyznačuje niekoľkými vlastnosťami:

a) interakcia – používatelia sa dopracujú k odpovedi na základe diskusie koncipovanej ako príspevok + komentáre + reakcie na jednotlivé komentáre;

b) rovnosť – diskusia je budovaná s vedomím neprítomnosti jazykovedných autorít (o prípadnom zapojení jazykovedcov do diskusie nemajú používatelia vedomosť) a s vedomím rovnosti medzi používateľmi jazyka;

c) diverzita – v diskusii uvádzajú používatelia rôznorodé argumentácie, ktoré majú hodnotu konkurenčného riešenia jazykového problému, a to do momentu, keď sa ich platnosť v diskusii nevyvráti;

d) konsenzus – bez ohľadu na to, či sa používatelia obracajú na jazykovú poradňu s vopred vytvoreným riešením, na základe argumentácie v diskusii dospievajú do konsenzuálneho záveru, ktoré potvrdí alebo vyvráti ich vlastné jazykové riešenie;

e) pragmatickosť – správnosť riešenia nevyplýva len z objektívnej deskripcie systému či štruktúry, používatelia hľadajú oporu aj v jazykovej praxi iných používateľov, ktorých považujú za relevantnú skupinu;

f) racionalita – charakteristickým znakom interakčnej jazykovej poradne je uplatňovanie jazykového vedomia, ktoré je základom objektívnej racionality, a zároveň aj jazykového povedomia (základ praktickej racionality) v istom pomere.

Hľadanie riešenia na istú otázku sa javí ako komplexný proces, ktorý možno sledovať s oporou o jazykové postoje. Ide o proces motivovaného riadenia informácií, ktorý je v sociálnej psychológii známy, avšak u nás málo opísaný. Práve v jazykovej poradni sa však prejavujú všetky jeho etapy (bližšie pozri Rusinková, 2019). V danom procese sa ukazujú nielen znalosti (uvedomované aj neuvedomované), ktorými používatelia disponujú, ale aj medzery v znalostiach, ktoré vypĺňajú na základe ďalších orientačných opôr. Pripomíname, že ide o proces rozvíjaný v diskusii viacerých používateľov, preto nehovoríme o znalostiach jedného človeka alebo jednoliatej skupiny ľudí. Ak sa medzera v znalostiach objaví u jedného používateľa (ktorý si to nemusí uvedomovať), iný používateľ sa ho pokúša doplniť či opraviť. Ide teda o proces založený na koordinatívnych vzťahoch medzi používateľmi.

Jazykové znalosti. Ján Horecký charakterizoval jazykové vedomie ako vyšpecifikovanú zložku vedomia, ktorej „funkciou je objektivizovať stavy individuálneho

vedomia pri komunikačnej i poznávacej činnosti. Obsahom je systém verbálneho správania a systém hodnotenia, formou je banka dát s príslušnými pomocnými podsystémami, resp. sieť výrazových kategórií a normatívnych hľadísk“ (Horecký, 1991, s. 84 – 85). Zjednodušene povedané, ide o jazykové znalosti, ktoré sú charakteristické väčšou či menšou mierou objemu, spontánnosti, resp. reflexívnosti. Najnižšou mierou reflexívnosti a najvyššou mierou spontánnosti sa vyznačuje jazykový cit, ktorý J. Horecký chápe odlišne od B. Techtmeierovej, tzn. že ho nechápe ako opozíciu k jazykovému vedomiu, ale ako prvotné, intuitívne jazykové vedomie. Na koncepciu J. Horeckého nadväzuje aj J. Dolník, ktorý definuje jazykové vedomie ako „sústavu uvedomovaných jazykových znalostí, ktoré zabezpečujú ovládanie jazyka s oporou o verbalizované pravidlá“ (Dolník, 2010, s. 124 – 125).

Reflexia jazyka vyžaduje metajazykové znalosti, ktoré sa bežne nadobúdajú v škole. Vo výrokoch používateľov jazyka sa ukazuje miera ich znalosti jazyka či pravopisu.

L. T.: Slová rozdeľujeme podľa dvoch kritérií. Na rozhraní morfém a slabík. Ak sa teda rozprávame o vyslabikovaní slová posledný, je to pos-led-ný. Morfematicky by to bolo po-sled-ný, ako bolo spomenuté vyššie.

J. P. 2: Nám to slovenčinárka na gymnáziu hovorila, že pri cudzích slovách vždy ide o zoskupenie samohlások.

V. K.: ak sa to tyka konca riadka, nas v skole vzdy ucili v pripade spoluhlaskovych skupin prvu “nechat” na konci riadka, zvysne do noveho, teda poz-riet. vzhladom na to, ze je to predpona, sympatickejsie je predponu nechat na konci riadka a “zriet” do noveho.
M. M.: vďaka, bolo mi už napohľad čudné poz-rieť.. aj keď pravidlo o spoluhláskových skupinách ovládam .. takže nechávam druhú verziu

Vo všeobecnosti používatelia ovládajú presné znenie pravidiel o rozdeľovaní slov, často ho aj citujú. Problém im tiež nerobí definovať, v čom tkvie problém (skupina spoluhlások, samohlások). Niektorí používatelia sa opierajú o znalosti nadobudnuté v škole, chápu princípy (ne)oddeľovania predložiek či slabík, ktoré tvorí jeden vokál. Pomerne ľahko vedia vyčleniť prípony a predpony, resp. určiť základ slova, chápu aj pojem tvarotvorného či slovotvorného švíku.

Ak sa v predošlej časti ukázala otázka, či sa slabiky rozdeľujú na rozhraní morfém, vo výpovediach používateľov sa ukazuje neistota vtedy, keď vzniká napätie medzi pravidlami oddeľovania morfém a pravidlami oddeľovania slabík ako zvukových jednotiek (*R. I.: Na delenie slov exisujú dva spôsoby, ako vám už písali. Na ZŠ*

sa deti učia deliť väčšinou podľa slabík a nie morfém. Tiež majú pravidlo, že ak sa stretnú na hranici dvoch slabík dve spoluhlásky, jednu priradia k predchádzajúcej slabike a druhú k nasledujúcej slabike. Čiže ***pos-led-ný****. V prípade troch spoluhlások sa tieto delia spôsobom 1-2. Príklad ses-tra, os-trý. Výnimka ja slabičná predpona, ktorá sa nesmie zmeniť. Pr. vy-prať, nie vyp-rať.*).

Hoci v niektorých prípadoch sa jednoducho nepociťuje potreba oddeliť predponu ako samostatnú slabiku (*pos-led-ný*), iné prípady poukazujú na to, že existuje aj taká tendencia (*vy-prať*).

J. P.: ne-o-spra-ve-dl-ni-teľ-né
S. K.: nie radsej ne-OS-pra-ve-dl-ni-teľ-né ? Podla slabikotvorneho postupu,kedy hlaska a vyssim stupnom sonority viaze k sebe tu s nizsim, by mohla byt silnejsia vazba medzi „os" a „pra" ako medzi „o" a „spra" alebo nie? Tot len moj nazor
J. P.: Možno sú správne obidve možnosti, toto sú prípady, kedy presne neviem – ja si to hovorím nahlas „neo-spravedlniť" mi ide lepšie povedať, ako „neos-pravedlniť" (lebo pri čítaní sa na konci riadku sa pri rozdelenom slove vždy mierne zaseknete a musíte si to spojiť). K tomu som vychádzal zo slovníka delenia slov v češtine, ktorá má tie isté (alebo veľmi podobné) zásady pre delenie slov, ako slovenčina a túto knihu používajú aj slovenskí sadzači kníh. Ja nie som jazykovedec, nerozumiem presne tomu, čo mi píšete.

Z hľadiska znalostí je tiež evidentné, že používatelia viac ovládajú a v praxi aj uprednostňujú slabičné delenie, keďže práve so slabičným delením sa stretávajú vo výučbe na základnej škole a jeho princípy sa do povedomia dostávajú aj skôr (detské pesničky, riekanky atď.).

K. L.: Na slabiky je slovo rozdelené správne, len si nie som istá začiatkom druhého riadka: dlniteľné. Dnes som sa stretla s delením slova spo-luorganizuje. Podľa môjho názoru je takéto delenie nevhodné.
J. P.: spo-lu-or-ga-ni-zu-je (delil by som ho spolu-organizuje, čo je zároveň morfologické delenie). Ide o to, že PSP hovoria iba o morfologickom delení, ***delenie podľa slabík sa však používa oveľa častejšie*** *a pri ňom sa ťažko (okrem prípadov, keď vznikajú vulgarizmy typu sere-náda, obser-vatórium) hovorí o vhodnosti či nevhodnosti – jednoducho je to podľa slabík.*

Morfematické členenie slov nie je predmetom výučby základného ani stredného vzdelania, ale až vyššieho odborného vzdelania. Bez ohľadu na znalosti sú používatelia často naklonení uprednostňovať morfematické členenie slov aj napriek tomu, že sa s morfematikou nikdy nestretli, čo ich často privádza do neistoty aj

v takej banálnej otázke, akou sa rozdeľovanie slov na prvý pohľad javí. Výsledkom toho je názor, že *PSP* danej otázke nevenujú dostatočnú pozornosť, opakovane sa ukazuje požiadavka slovníka, ktorý by obsahoval delenie slov pre vydavateľskú prax.

J. P.: Takéto niečo by sme potrebovali v Slovenčine (kniha „Slovotvorba v praxi – Dělení slov“).
E. B.: Prípadne mať v slovníku uvedené aj delenie.
T. Ž.: To hej, lebo dva možné varianty neraz vedú k neporozumeniu...
J. P.: Zaujímavé je aj to, že sú tam uvedené viaceré spôsoby delenia a to vtedy, ak je hranica slabiky nejednoznačná (napr. lá-ska aj lás-ka). Neviem, ako je to pri takýchto slovách v slovenčine.

Z. M.: V jednej z tých odpovedí Jazykovej poradne bolo vysvetľované aj to, že rozdeľovanie slov na konci riadka a delenie slova na slabiky sa môže líšiť. Ale tak aspoň orientačne to je určite dobrá vec, ak existuje taký slovník.
J. P.: Žiaľ, iba v češtine, ale pomáha…

E. B.: Najlepšie by bolo, keby boli slabiky / delenie uvedené v slovníku.
T. B.: Presne na to neraz myslím, a po takom túžim. Musel by to však byť špeciálny slovník, ale mohlo by to niekoho inšpirovať. Neviem, ako by sa dali obsiahnuť všetky tvary slova, všetky časy pri slovesách a pod.
Možno by mohol byť elektronický - zadáme slovo v potrebnom tvare a vybehne rozdelenie. To by bolo!

K vyslovenej potrebe slovníka rozdeľovania slov sa ešte vrátime. Na tomto mieste však treba skonštatovať, že okrem jazykového vedomia (uvedomovaných jazykových znalostí) používatelia využívajú aj súbor neuvedomovaných jazykových znalostí, ktoré používatelia nadobúdajú v praxi a ktoré J. Dolník (2010) označuje ako jazykové povedomie. Najjasnejšie sa tieto znalosti ukážu vo forme orientačných opôr, ktoré vynahrádzajú medzery v uvedomovaných jazykových znalostiach.

Medzery v znalostiach. Jazykové znalosti nadobúdame vo výučbe a spôsob ich prijatia, spracovania a uloženia v pamäti má vplyv na to, či ich dokážeme v prípade potreby správne použiť. Ľudská pamäť sa však vyznačuje istými nedostatkami. Okrem toho, že informácie sa už v priebehu výučby mohli uložiť v nesprávnej podobe (zaiste sa to stáva často nielen pod vplyvom neadekvátneho výkladu učiteľa, ale aj nedostatočnej pozornosti zo strany študenta), časom má významný vplyv aj zabú-

danie, najmä ak používateľ dané vedomosti v jazykovej praxi nepotrebuje. Na nedostatkoch v znalostiach používateľov jazyka sa tak môžu podpísať rôzne faktory. Tie sa nakoniec ukazujú nielen v samotných otázkach, ale najmä v diskusiách, keď používatelia argumentujú za či proti istým riešeniam.

J. S.: Práve som sa pýtala dvoch učiteliek slovenčiny - oba spôsoby slabikovania sú správne.

P. M. P.: miesate dve rozlicne veci: jedna vec je delenie na slabiky a druha vec je pravopisne delenie.

Spontánnosť písania na sociálnych sieťach môže spôsobiť, že používatelia vyjadrujú svoje myšlienky nepresne. Avšak častým javom je, že používatelia využívajú výraz slabikovanie ako synonymum rozdeľovania slov, čím dochádza k znepresňovaniu, resp. rozširovaniu tohto významu. Ak si niektorí používatelia uvedomujú iné členenie (morfematické), označujú ho rôzne, napr. ako pravopisné. Podobne sa často označujú gramatické chyby ako pravopisné, aj keď sa ich podstata týka inej roviny jazyka, čo môže byť následkom predošlých vydaní *PSP*, ktoré často obsahovali aj výklady gramatických otázok, pretože v tej dobe nejestvovali osobitné gramatické príručky, pravopisné príručky ich do veľkej miery suplovali.

Používatelia (aj na základe otázok, s ktorými sa obracajú na poradňu) majú ťažkosti určiť nielen počet slabík v (predovšetkým cudzích) slovách, niekedy majú problém pochopiť základy fonetiky a štruktúru slabiky, ktorú chápu pozične (vrchol je v jej strede), nie na základe zvučnosti vrcholu (vrcholom slabiky je vokál, prípadne sonóry *r, l*), ktorý je slabikotvornou hláskou:

D. S.: Pries-tor, ***zo-bra-zit'***
T. D.: a nie zob-ra-zit?
D. S.: nie, ***r je slabikotvorna hláska***
T. D.: slabikotvorna sice je, ale predsa zaklad je slovo obraz, nie? https://jazykova-poradna.sme.sk/q/1554/
D. S.: máte pravdu

(O slove *Ukrajina*)
O. K.: 1. moznost... ***u je samohlaska, dostatocne zvucna na to, aby mohla stat samostatne ako slabika, zvlast pred „kra", ktore ma na vrchole slabiky slabikotvorne „r"****... potom uz iba dve otvorene slabiky „ji" & „na" a je to...*
A. P.: V tomto prípade r nie je slabikotvorné
O. K.: ale ano, lebo je na vrchole slabiky...

A. P.: načo je tam a?
O. K.: Aby tu slabiku uzavrelo.
N. P.: Samohláska je VŽDY vrchol. Bez debaty v tomto. Základy fonetiky a fonológie odporúčam.
O. K.: urcite nie, r a l urcite moze byt vrcholom slabiky
J. P.: Napr. vŕ-ba.
O. K.: presne... alebo klasicke priklady ako krk, vrt, stlp... vsetko jednoslabicne slova a na vrchole tej jednej slabiky sumprave r alebo l
N. P.: Áno, ale tam foném r nekonkuruje samohláska, ako je to v slove Ukrajina.
O. K.: r a l su skoro take sonorne ako samohlasky, takze si nekonkuruju... v slove Ukrajina bol pravdepodbnen kedysi bamiesto a nejaky jer, ktory nebol zdaleka taky sonorny ako r, takze ked sa aj nahradil samohlaskou, slabikotvorny potencial r to vobec neohrozilo

Na základe diskusie možno usudzovať, že používateľka, ktorá označuje sonóru *r* v spojení s vokálom ako slabikotvornú, síce má jazykové vzdelanie, avšak pod vplyvom nedefinovateľných faktorov sa u nej miešajú znalosti zo synchrónnej a diachrónnej fonetiky (poukazujú na to pojmy ako jer a uzatvorená slabika).

Hoci na tomto mieste vyvstávajú pochybnosti o užitočnosti tohto typu poradenstva, ktoré vykazuje mnohé nepresnosti, je dôležité povedať, že používatelia sa koordinatívnym a kooperatívnym spôsobom zväčša dopracujú k správnej odpovedi, hoci predošlý vývoj diskusie môže byť rôznorodý, najmä ak sa používatelia odklonia od pôvodnej požiadavky (napr. slabičné delenie) k inému spôsobu delenia či iným témam. Dôležitá je logická argumentácia.

S. Z.: Je to dvojslabičné slovo, Mi-a.
M. M. L.: Ďakujem za pomoc

M. K.: Ja by som uvazovala nad pos-led-ny. Urcite je v tomto pripade "po" predpona?
J. G. D.: určite ... Či myslíte , že koreň slova by mal byť „led" ? Veď to nedáva vôbec význam
J. S.: Áno, po je predpona. Sled je slovný základ.
M. K.: ok, dik

L. D.: Vie mi niekto vysvetliť prečo sa slovo „diagnostika" skladá z 5 slabík?
https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/1266891860078564/
J. P.: Lebo tam nie je dvojhláska ia – di-a-gnos-ti-ka
L. D.: Nebol som si istý ale tiež som si presne toto myslel, ďakujem

Používatelia si uvedomujú váhu argumentácie podloženej logickými zdôvodneniami, ale aj logické zdôvodnenia ich môžu viesť k nesprávnej odpovedi, ktorú prijímajú napr. pod vplyvom jazykových autorít:

M. H.: Tak nakoniec podľa tetušky z jazykovej poradne v JÚĽŠ je správne zo-bra-ziť (zo- je predpona) a prie-stor (prie- je predpona). Za normálnych okolností by som celý status vymazala, ale možno raz bude niekto rovnako bezradný ako ja a nájde si to tu. Koniec hlásenia. Ďakujem a pekný deň
M. O. B.: niekedy sa slová dajú deliť viacerými spôsobmi a všetky sú správne. osobne by som slovo priestor nikdy nedelila ako prie-stor. to fakt počujem prvýkrát
M. H.: to mi je jasné, ja len tlmočím, čo mi povedali v JÚĽŠ-e.

V uvedenej odpovedi sa uvádza, že slovo *zobraziť* obsahuje predponu *zo-*, hoci *Morfematický slovník slovenčiny* vyčleňuje slovo *obraz* ako celú koreňovú morfému. Opäť sa ukazuje oddeľovanie slabík na hraniciach morfém ako problematické nielen pre používateľov, ale aj pre jazykových odborníkov. Zaujímavo tiež vyznieva tvrdenie používateľky, ktoré naznačuje, že predpona *prie-* nie je dostatočne výrazná (hoci máme slová ako *priezor, priechod*), núka sa jej iné delenie (*pries-tor*), tzn. slabičné rozdelenie založené na pravidle rozdelenia skupiny konsonantov. Či sú tieto varianty konkurenčné aj v praxi, by potvrdil ďalší výskum. Rovnako logicky teda vyznievajú aj argumenty v prospech mechanického rozdeľovania slabiky podľa *PSP*, napr. ako sa to ukázalo aj v slove *pos-ledný*. Toto napätie bude potrebné v novej príručke zohľadniť a podrobne opísať.

Inak sa však postupuje v prípade slov *návšteva* či *inštinktívne*. V prvom prípade slabičné delenie *ná-všte-va* zohľadňuje morfematický švík. V prípade cudzieho slova používatelia nie sú povinní pociťovať alebo poznať hranice morfém, preto by sa hranice slabík mali určovať podľa *PSP* (odporúčali by sme rozdelenie *in-štin-ktív--ne*). Podľa morfematického slovníka sa slovo delí *(in)štinkt-ív:n-e*, z čoho by sa rozdelenie slova na konci riadka neodvodilo správne. Na potvrdenie by bol však potrebný ďalší výskum textov.

Diskusia používateľov poukazuje na veľkú neistotu v rozdelení daných výrazov. Okrem toho, že sa v odpovediach objavujú rôzne, variantné riešenia, objavujú sa aj také argumentácie, ktoré sa už neopierajú o objektívnu logiku, ale o prirodzenú logiku.

I. I.: ***ná-všte-va a in-štink-tív-ne****. Aj môjho druháka to učia v škole.* ***Ak nevie, tlieska si pri tom****. To mu pomáha.*
V. M. M.: no neviem, mozno sa normy stale menia, ale my sme sa ucili prvu spoluhlasku do prvej slabiky a ostatne do druhej. takze podla mna ***nav-ste-va****. ale nie som slovencinar, len si spominam na ZS*

*M. G.: „**náv - šte - va**“ - je tam skupina troch spoluhlások, delia sa 1+2.*
„ná“ by bolo samostatne oddelené len v prípade, že by to bola predpona.
*T. B.: Nikto ma celkom nepresvedčil. Mám tendenciu uvažovať ako Vy, ale I. I. mi pripomenula, že v škole nás učili, že slová sa delia na slabiky, pričom **slabika je jedno otvorenie úst- a to by znelo ná-všte-va**. Veľmi som nezmúdrela...*
M. Ž.: Na-vste-va a in-stink-tiv-ne
K. J.: náv-šte-va, in-štink-tív-ne
T. B.: Vážení kolegovia, ďakujem Vám všetkým za diskusiu, no škoda, bez podloženého argumentu je všetko len názor. Ale aj tak vďaka.

Ukazuje sa, že variantné rozdelenie *ná-všte-va* (zdôvodnené teoreticky) a *náv--šte-va* (zdôvodnené praxou) môžu byť reálne konkurenčné varianty, čo by potvrdil ďalší výskum. Okrem toho zisťujeme, že používatelia jazyka si pri orientácii v jazyku vyberajú orientačné opory, na základe ktorých sa rozhodujú v situácii jazykovej neistoty, pričom medzery či nedostatky v jazykových znalostiach sa kompenzujú tak na základe jazykového vedomia, ako aj jazykového povedomia.

Orientačné opory. V predošlej časti o jazykových znalostiach sa ukázalo, že používatelia jazyka hľadajú najčastejšie oporu vo vlastných znalostiach nadobudnutých v priebehu školskej výučby. Ukázalo sa tiež, že v týchto znalostiach časom vznikajú medzery, ktoré sa používatelia snažia vypĺňať rôznym spôsobom, tzn. že uplatňujú jazykové vedomie a povedomie v istom pomere. Najvyššou mierou uplatňovania jazykového povedomia sa vyznačujú tie orientačné opory, ktoré sú založené na auditívnych a vizuálnych vnemoch, napr. tlieskanie, fonetická výslovnosť, resp. plynulosť čítania.

J. F.: Podľa mňa je jednoslabičné.
A. T.: To sa mi nezdá, to by ste museli čítať veľmi krátko. Ako slovo „mňau“.
J. F.: nezalezi na tom ako dlho to citate.
A. T.: Tak to už neviem, ale rozhodne to nie je jednoslabičné meno. Ale podľa mňa tá dĺžka s tým niečo má, napr. slovo piatok by ste prečítali „pia-tok“, nie pi-(j)a-tok, preto je dvojslabičné.
„Vytlieskajte“ si to v hlave, ako sme sa to učili v škole a zistíte, že by ste to určite nepovedali ako jednu slabiku.
Z. J. B.: na dlzke nezalezi, ale cita sa to ako mija, nie mja
P.Z.: deliť trojpísmenové slovo nie je veľmi pekné, si to predstavte v odseku, vyzerá to čudne

Z. Z.: Teda viem že a sa na konci slova nemá deliť ale v tomto slove mi to aj spolu s vytlieskavanim pasuje tak,že by sa mali aj tie a rozdeliť
A---TRAK---CI---A

M. M.: Ešte jedno rozdelenie na konci riadka mi robí starosti
neospravedlniteľné ....
neosprave-dlniteľné?
môže byť takto?
P. K.: Áno, pretože l je v danom slove slabičná sonóra.
M. M.: vďaka, všetky ostatné alternatívy sa mi zdali už vizuálne neprijateľné

Najjednoznačnejším príkladom uplatňovania jazykového povedomia je hľadanie analogických príkladov v praxi, ktoré pre používateľov predstavujú podobný problém. V rámci diskusií sa tak vytvárajú rady analogických príkladov, napr.

- slov cudzieho pôvodu, ktoré obsahujú samohláskovú skupinu (*Mia – biológia – Mária – nostalgia – pianíno; atrakcia – konferencia – animácia*);
- cudzích slov (*Calloway – Bellver*);
- odvodených slov (*po-zrieť – za-zrieť – po-zrieť – u-zrieť – pre-zrieť; a-ttract – dis-tract – re-tract*);
- slov, ktoré obsahujú spoluhláskové skupiny (*posledný – štvrťprst – štvrtok, návšteva – lietadlo*).

V niektorých prípadoch sa ako pomôcka pri určovaní slabík javí flexia slova či pôvod slova, hoci z teoretického výkladu je jasné, že etymologický prístup k deleniu slov sa neodporúča. Skloňovanie a etymológia sú však pre používateľov jazyka orientačnými oporami pri morfematickom delení, ktoré sa odporúča ako prvotné. Ukazuje to ich neistotu v danej oblasti:

(o slove *Mia*)
P. M. P.: že je dvojslabičné, vyplýva už ***logicky z pravidiel jeho skloňovania****: https://jazykovaporadna.sme.sk/q/836/*
P. K.: Krstné meno Mia nemá slovenský pôvod, preto nemôže disponovať dvojhláskou, aj keď sa tak na prvý pohľad tvári. Čiže Mi-a.

(o slove *atrakcia*)
Ľ. B.: ...rozhodne takto -trak- je z povodneho latinskeho traho, trahere, traxi, tractum = tahat; attraho =pritahovat. Takze aj prevzate slovo sa rozdeluje podla logickeho (povodneho) vyznamu.

Ďalšou orientačnou oporou (tu už, samozrejme, nie sme v oblasti jazykového povedomia) sú *PSP*. Používatelia v príspevkoch často uvádzajú odkazy na elektronické zdroje, prípadne celé úryvky z textu o rozdeľovaní slov. Ako problematické sa často ukazujú jednotlivé interpretácie normy. Kým pre niektorých používateľov sú

pravidlá rozdeľovania vysvetlené dostatočne, pre iných sú nejasné a neúplné. Na základe výpovedí sa ukazuje, že názory na súčasnú normu sa rôznia, a to na základe schopnosti používateľov aplikovať teoretické pravidlá v praxi. Postoje sa tak pohybujú od úplnej spokojnosti so súčasným opisom problematiky (v *PSP*) k požiadavke vytvoriť osobitný slovník pre praktické delenie slov, ako sme videli v ukážkach vyššie. Pri zostavovaní nových pravidiel je potrebné prihliadať na oba názorové póly.

K. K.: Dobrý večer, mohli by ste mi poradiť, ako rozdeliť slovo dvadsať na konci riadku? Dva-dsať alebo dvad-sať. Teória sa prikláňa k druhej možnosti, ja k tej prvej. Ďakujem pekne.
P. M. P.:
Na rozhraní slabík rozdeľujeme slová takto:
a) Ak medzi dvoma samohláskami (dvojhláskami, samohláskou a dvojhláskou, slabičnými r, l, ŕ, ĺ a samohláskou alebo dvojhláskou) je jedna spoluhláska, slovo rozdeľujeme pred spoluhláskou,
napr. že-na, pra-co-vať, bie-ly, vl-na, vr-tieť, vŕ-ba, Sĺ-ňa-va, ka-me-nár, pa-ra-bo--la, čia-ra, bie-lia-reň, zna-me-niu (tvar podst. mena znamenie).
b) Ak medzi dvoma samohláskami (dvojhláskami, samohláskou a dvojhláskou alebo slabičnými r, l, ŕ, ĺ a samohláskou alebo dvojhláskou) je skupina dvoch spoluhlások, slovo rozdeľujeme na rozhraní medzi obidvoma spoluhláskami,
napr. všet-ci, všet-ky, žat-va, mas-lo, lás-ka, prch-ký, mĺk-vy, maš-lička, ot-cami (tvar podst. mena otec), chlap-cami (tvar. podst. mena chlapec), kviet-kami (tvar podst. mena kvietok), chrb-tami (tvar podst. mena chrbát), pas-ca, Pop-rad.
c) Ak medzi dvoma samohláskami (dvojhláskami, samohláskou a dvojhláskou alebo slabičnými r, l, ŕ, ĺ a samohláskou alebo dvojhláskou) je skupina troch alebo viac spoluhlások a vnútri spoluhláskovej skupiny nie je morfematické rozhranie (alebo si ho neuvedomujeme), prvá spoluhláska patrí do prvej slabiky (na koniec prvého riadka), ostatné spoluhlásky do ďalšej slabiky (na začiatok nasledujúceho riadka),
napr. ses-tra, An-gličan, pas-tva, lin-gvistika, zaj-tra, špen-dlík.
K. K.: toto ovladam, dakujem. Ale tu ide iba o delenie na rozhrani slabik, nie morfem.
M. O. O.: Delili sme a delíme morfematicky, teda prvé riešenie: dva-dsať (desať).
J. P.: Z Pravidiel slovenského pravopisu: Ak morfematické členenie slov nie je dostatočne zreteľné alebo si ho neuvedomujeme, dávame prednosť slabičnému deleniu (deleniu na rozhraní slabík). (Zdroj: https://www.juls.savba.sk/ediela/psp2000/psp.pdf)
B. K.: Variant dva. Malo by sa rozdeľovať tam, kde sa stretávajú spoluhlásky
K. K.: ale napadlo mi, či nemôžu byť obidve možnosti správne. Lebo aj rozdeľovanie na morfémy by malo byť ok.

M. G.: Ale to je zlozene slovo
P. M. P.: bolo, ale splynulo
M. G.: Hranicu vidno
P. M. P.: a co brani rozdelit slovo na rozhrani slabik? dvad-sat. dvad-siaty. Morfemy splynuli, -dsat uz nie je nic... podobne ako zaj-tra - nikto to uz nebude delit podla zaniknutych morfem za-jtra
K. K.: Ale morfema dva je dost vyrazna a uplne mi nesplyva. Rozumiem, ze ziaci na ZS sa budu ucit delenie podla slabik, lebo morfemy im nic nehovoria, ale nepripustate moznost, ze obidva varianty su spravne?
*P. M. P.: dva nie je problem, ale -dsat. Proste to uz nie je *dvadesat, ale dvadsat (ani prvorepublikovy experiment *dvacat sa neujal, pravopis zostal etymologický); osobne by som delil vylucne dvad-sat, dvad-siaty (tvary -dsat a -dsiaty by ma rusili).*

Z výrokov používateľov jazyka možno usudzovať, že v praxi sa morfematické a slabičné delenie dostávajú do konfliktu. Problematickou poučkou je práve tá, ktorá hovorí o tom, kedy sa morfematický švík pociťuje. Je potrebné uvažovať, do akej miery sa môže jazykovedec spoliehať na jazykový cit (ktorý sa skôr uplatňuje vo vizuálno-auditívnej rovine, prípadne v rovine analogických príkladov z praxe) a kedy je isté pravidlo vyslovene vecou jazykových znalostí, ako sa to ukazuje pri morfematickom členení, keď sa používateľ znova zbytočne opiera o etymologické hľadisko (*Proste to uz nie je *dvadesat, ale dvadsat*).

Na základe výrokov používateľov sa ukazuje, že používatelia sa často opierajú aj o iné normy, prípadne normy z iných jazykov:

*J. P.: Ja to potrebujem pre sadzbu kníh, automatické slovníky nemôžu obsiahnuť všetko (lebo je rozdiel nad-robiť a na-drobiť, ale definícia delenia je pre jedno slovo iba jedna, povedzme na-d-ro-biť – to je programátorská stránka veci). V r. 1997 vyšla výborná kniha **„Dělení slov – slovotvorba v praxi“**, dá sa z nej dobre čerpať aj pre slovenčinu, ale je to škoda, že takáto kniha nie je v slovenčine k dispozícii – najmä pre morfologické delenie (v jednej knihe sa má totiž použiť iba jeden spôsob delenia – alebo podľa slabík, alebo podľa morfológie, osobne uprednostňujem morfologické).*
Žiaľ, kodifikačné príručky neobsahujú praktickú stranu – konkrétne delenie jednotlivých slov.
*N. P.: **Existuje Morfematický slovník slovenčiny**... http://www.andrewbook.sk/.../2193-Morfematicky-slovnik...*

A. R.: V slovenčine by som argumentoval pravidlami slovenského pravopisu. Ten zasa nemá vplyv na zručnosti angličtinárov v angličtinách.

R. G.:
„A. Chicago favors a system of word division based on pronunciation and more or less demonstrated by the recommendations in Merriam-Webster. We also discourage breaking names. But if "Bellver" must be broken, certainly it should be Bell-ver (assuming that it would be rather difficult to pronounce the name in question as "Bel-lver"). For more on this issue, see CMOS 7.42." https://www.chicagomanualofstyle.org/.../WordDivision.html
The Chicago Manual of Style, 17th Edition

J. P.: Pokiaľ mi to nemá kto skontrolovať (pri sadzbe v siedmych jazykoch to mnohokrát inak ani nejde), musím sa spoľahnúť iba na ***slovníky, ktoré sú v programoch*** *(viem o tom, že obsahujú chyby). Americký program pre sadzbu, kde som mohol testovať dva rôzne anglické slovníky, rozdeľuje v každom z nich tieto slová Wil-liams, Cal-lo-way, slovo Bellver, ktoré spomína R. G., rozdelil Bell-ver a to bez ohľadu na nastavený typ angličtiny (USA, UK, ...). Či je to správne neviem, je to však aj v súlade* ***s normou 88 2503 „Základné pravidlá sadzby"****, kde sa priamo píše, že v angličtine sa rozdeľuje málo a prednostne práve medzi zdvojenými spoluhláskami, ak sú medzi samohláskami.*
T. B.: Ďakujem, takže chyba vlastne ani nevznikne, nech je tak či tak. Norma to istí.

Používateľ, ktorý opakovane spomína českú publikáciu pre praktické delenie slov, je praktickým (neodborným) používateľom jazyka, ktorý v tlačiarenskej praxi pozná niekoľko noriem, pričom tie si často odporujú (napr. *PSP* a *Základné pravidlá sadzby*[19]). Používateľ je zneistený nielen nedostatkom jazykových znalostí, ale naopak, existenciou širších praktických či odborných znalostí, prípadne existenciou programov, ktoré obsahujú slovníky, na základe ktorých sa automaticky delia slová, často aj nesprávne. V danom prípade je potrebné definovať vzťah slovenského pravopisu k iným technickým či jazykovým normám, pretože pre používateľov je rovnako dôležité to, čo sa používa v praxi.

M. O. O.: Také slovo sa nedeli. ***Grafik musí dať na jeden riadok!***
T. B.: Presne tak.
J. P.: Bolo by dobré poznať normy pre sadzbu a potom sa vyjadrovať.
T. B.: Ja viem, ale iné sü noviny a iné knihy. Do knihy to nepatrí. A ***sama robím skoro stostranový mesačník aj so zalomením a nič podobné by som nenechala****, aby sa vedelo, ako sa to patrí a dá, keď sa chce.*

[19] Peter Kučera v príspevku Tlačená slovenčina – na slovíčko (2013) uvádza, že v súčasnosti je daná norma ON 88 2503 z r. 1974 neplatná, avšak hodnotná, čo potvrdzujú výroky používateľa, z ktorých môžeme usudzovať, že v praxi sa ešte využíva.

J. P.: Išlo mi o komplexnú odpoveď, pretože polovičná nie je správna. Inak v slovenských knihách ***až do cca 50. – 60. rokov bolo jednoznakové delenie bežná prax****. Pokiaľ nepoznáme súvislosť (čo keď ide o jazykovednú príručku, kde sa to chce uviesť ako príklad; knihu o histórii delenia slov, noviny, ...), tak sa k tomu radšej v tomto smere nevyjadrujem.*
T. B.: Pán P., ***myslím, že pani potrebovala praktickú radu, nie odborný výklad****. A niekedy vyzerá smiešne, keď sa tu hráme na vedcov a moralizátorov, že niekto niečo nevie. Ide o rýchlu radu. Keby chcel niekto pomalú a odbornú, zavolá či napíše do Jazykovej poradne JÚĽŠ, nie?*

Z interpretácie on-line jazykovej poradne, ktorá funguje na sociálnej sieti, vyplýva, že používatelia disponujú mnohými teoretickými aj praktickými vedomosťami v oblasti rozdeľovania slov. Okrem toho sa však u nich prejavujú aj isté medzery v znalostiach, ktoré vyvolávajú jazykovú neistotu. Účelom interakčnej jazykovej poradne je tieto medzery zaplniť. V priebehu diskusie používatelia preukazujú aj vysokú mieru uplatňovania jazykového povedomia, ktoré sa prejavuje využívaním orientačných opôr založených na vizuálnych či auditívnych vnemoch, alebo sa prejavujú využívaním analogických príkladov z praxe, ktoré používatelia pociťujú ako analogické, hoci z odborného hľadiska to tak nemusí byť.

Z nášho výskumu vyplýva, že v ďalších vydaniach Pravidiel slovenského pravopisu je potrebné riešiť a) vzťah teórie a praxe, b) absenciu slovníka delenia slov, c) rozsah platnosti a vhodnosti morfematického a slabičného delenia slov, d) rozsah opisnej zložky a absenciu vysvetľovacej zložky výkladu v pravidlách, e) vzťah pravopisných pravidiel o rozdeľovaní slov so zvukovou, morfologickou či etymologickou stránkou jazyka a ďalšie.

ZÁVER

K otázke rozdeľovania slov sa v predošlých obdobiach pristupovalo buď ako k veci čisto formálnej, alebo ako k časti pravidiel, ktorá je úzko spojená s prirodzeným používaním jazyka, je ovplyvňovaná systémom slovenského jazyka. V tom zmysle sa preferovali viac mechanické riešenia alebo riešenia, ktoré si vyžadovali širšie jazykové znalosti používateľov. V súčasnosti sa ukazuje, že používatelia jazyka by aj chceli nasledovať aktuálne platnú normu uprednostňujúcu morfematické členenie, avšak na základe sondy do jazykových poradní sa preukázali mnohé neistoty. Vychádzajúc z interpretácie diskusií používateľov jazyka, možno vysloviť niekoľko poznatkov:

1. Používatelia ovládajú morfematické členenie nepresne alebo neúplne – v priebehu jazykovej výučby sa nestretávajú s problematikou morfematického delenia slov ani na základnej, ani na strednej škole. Morfematika je súčasťou učiva jazykových

odborov vysokých škôl. Jazyková prax preto prináša používateľom situácie, keď si s morfematickým členením nevedia poradiť, a tak sa s jazykovou neistotou obrátia na jazykové poradne. Lenže aj odporúčania jazykových poradní sú taktiež často zmätočné a v daných otázkach neprinášajú používateľom objasnenie. Vo výrokoch používateľov sa objavujú aj sťažnosti na rady jazykových poradcov, resp. výhrady voči nim.

2. Používatelia vypĺňajú medzery v znalostiach rôznymi spôsobmi. Apriórny akceptačný vzťah k jazykovej norme a k jazykovým odborníkom je taký silný, že miesto prehodnotenia spôsobu delenia slov (miesto morfematického uprednostniť slabičné) sa pokúšajú o nahradenie či doplnenie znalostí z iných (aj nejazykových) zdrojov.

3. Morfematické členenie je ťažšie aplikovateľné v praxi než slabičné delenie – používateľom sa ťažko darí uplatňovať morfematické členenie, ktoré potom kombinujú so slabičným, najmä v prípade, že základ slova sa ešte dá členiť. Navyše, používatelia vnímajú hranice morfém rozdielne.

4. Odvodzovanie a skladanie slov je obsahom školského učiva, preto používateľom nerobí problém. Zdôrazňujeme však, že nejde o znalosti z morfematiky, bolo by preto dobré prehodnotiť aj pomenovanie tohto druhu rozdeľovania slov, ktoré používateľov zavádza do oblasti jazyka, s ktorou sa vo výučbe nestretávajú.

5. Používatelia lepšie ovládajú slabičné členenie. Na základe predpokladu, že väčšina používateľov jazyka sa v jazykovej výchove stretla skôr so slabičným delením (nakoniec, školské jazykové úlohy tvoria veľkú časť otázok v jazykových poradniach), jeho aplikácia sa ukazuje ako výhodnejšia a praktickejšia. Toto tvrdenie je však potrebné overiť v ďalšom výskume textov.

6. Primárne postavenie v *PSP* by malo mať slabičné členenie. Morfematické členenie však nesmie byť opomenuté a zohľadňovať treba všetky argumenty, ktoré hovoria v jeho prospech. Zároveň je potrebné používateľov jazyka upozorňovať, v ktorých prípadoch sa tieto jazykové roviny prelínajú.

7. Užitočné by bolo uvažovať o uplatňovaní variantných riešení. Existencia variantov by sa mohla potvrdiť na základe ďalšieho výskumu textov. Je potrebné zamerať sa na úzy jednotlivých vydavateľstiev či publicistických redakcií. Celkový obraz by doplnil výskum textov v Slovenskom národnom korpuse.

Uvedomujeme si, že ide o čiastkový výskum problematiky v danej oblasti. Uvedené závery sú vo viacerých prípadoch hypotézami, pokiaľ sa ich platnosť neoverí v praxi. Nateraz však možno skonštatovať, že rozdeľovanie slov nie je bezproblémovou oblasťou slovenského pravopisu.

Literatúra

Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti. Red. J. Kuchař. Praha: Academia 1979. 287 s.

DOLNÍK, Juraj: Teória spisovného jazyka (so zreteľom na spisovnú slovenčinu). Bratislava: Veda 2010. 301 s.

DOLNÍK, Juraj: Stratifikácia používateľov jazyka. In: Jazykovedný časopis, 2019, roč. 70, č. 3, s. 515 – 528.

FURDÍK, Juraj: O vzťahu nositeľov jazyka k jazyku. In: Z teórie spisovného jazyka. Zborník referátov a diskusných príspevkov. Red. J. Ružička – J. Kačala. Bratislava: Veda 1979, s. 66 – 68.

HORÁK, Gejza: Postoj k jazyku. In: Kultúra slova, 1971, roč. 5, č. 4, s. 97 – 100.

HORECKÝ, Jozef: Jazykové vedomie. In: Jazykovedný časopis, 1991, roč. 42, č. 2, s. 81 – 89.

KRÁĽ, Ábel – RÝZKOVÁ, Anna: Základy jazykovej kultúry. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1990. 125 s.

Pravidlá slovenského pravopisu. Red. M. Považaj. 3. upr. a dopl. vyd. Bratislava: Veda 2000.

RUSINKOVÁ, Jaroslava: Dynamické tendencie v pravopise prirodzenej slovenčiny. In: Jazykovedný časopis, 2019, roč. 70, č. 3, s. 529 – 544.

RUSINKOVÁ, Jaroslava: Spisovná slovenčina ako prirodzený jazyk (Na pozadí jazykových postojov). In: Jazykovedné štúdie XXXVI. Bratislava: Veda 2020. 94 s.

RUSINKOVÁ, Jaroslava: Prístupy k rozdeľovaniu slov na konci riadka v kodifikačnej praxi a v odborných diskusiách. In: Slovenská reč, 2021, roč. 86, č. 2, s. 254 – 267.

SOKOLOVÁ, Miloslava – MOŠKO, Gustáv – ŠIMON, František – BENKO, Vladimír: Morfematický slovník slovenčiny. Prešov: Náuka 1999. 530 s.

TECHTMEIEROVÁ, Bärbel a kol.: Tézy o jazykovej kultúre. In: Slovenská reč, 1987, roč. 52, č. 1, s. 3 – 15.

Z teórie spisovného jazyka. Zborník referátov a diskusných príspevkov. Red. J. Ružička – J. Kačala. Bratislava: Veda 1979. 224 s.

Elektronické zdroje:

[1] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/8356/#ixzz6lxzFomVQ [cit. 27. 7. 2021].
[2] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/1517/#ixzz6JrmR49bt[cit. 27. 7. 2021].
[3] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/161/#ixzz6JrloQgDm [cit. 27. 7. 2021].
[4] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/563/#ixzz6Jrm827vj [cit. 27. 7. 2021].
[5] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/564/#ixzz6JrmKMbxv [cit. 27. 7. 2021].
[6] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/9664/#ixzz6mFSRtFxG [cit. 27. 7. 2021].
[7] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/8773/#ixzz6mFR34Esr [cit. 27. 7. 2021].
[8] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/5972/#ixzz6JrmUy64K [cit. 27. 7. 2021].
[9] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/6255/#ixzz6JrmaZM6F [cit. 27. 7. 2021].
[10] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/6814/#ixzz6Jrmf7Bx6 [cit. 27. 7. 2021].
[11] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/6922/#ixzz6JrmpwDAj [cit. 27. 7. 2021].
[12] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/7158/#ixzz6JrmuVYYC [cit. 27. 7. 2021].
[13] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/7328/#ixzz6Jrn8IWNg [cit. 27. 7. 2021].
[14] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/9498/#ixzz6JrnDdHbt [cit. 27. 7. 2021].
[15] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/1005/#ixzz6JroNSxN5 [cit. 27. 7. 2021].
[16] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/8434/#ixzz6JroSgmjJ [cit. 27. 7. 2021].
[17] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/9386/#ixzz6JroeFPOe [cit. 27. 7. 2021].
[18] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/1443/#ixzz71ojvZwhF [cit. 27. 7. 2021].
[19] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/1004/#ixzz71okA7eoh [cit. 27. 7. 2021].

[20] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/7328/#ixzz6lxzL6VT7 [cit. 27. 7. 2021].
[21] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/9406/#ixzz6lxzPZx9u [cit. 27. 7. 2021].
[22] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/2167/#ixzz6mXDPhsrs [cit. 27. 7. 2021].
[23] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/5730/#ixzz6ybFUbdOg [cit. 27. 7. 2021].
[24] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/7533/#ixzz6ybbzFTlP [cit. 27. 7. 2021].
[25] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/7563/#ixzz6ybc5Hx00 [cit. 27. 7. 2021].
[26] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/8223/#ixzz6ybcAOSNT [cit. 27. 7. 2021].
[27] https://jazykovaporadna.sme.sk/q/9839/#ixzz6ybcEof78 [cit. 27. 7. 2021].
[28] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/2931593046941762/ [cit. 27. 7. 2021].
[29] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/1803027973131614/ [cit. 27. 7. 2021].
[30] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/656787174422372/ [cit. 27. 7. 2021].
[31] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/1266891860078564/ [cit. 27. 7. 2021].
[32] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/2068805649887177/ [cit. 27. 7. 2021].
[33] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/1904337766333967/ [cit. 27. 7. 2021].
[34] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/1871170522984025/ [cit. 27. 7. 2021].
[35] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/2346346975466375/ [cit. 27. 7. 2021].
[36] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/1905653162869094/ [cit. 27. 7. 2021].
[37] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/2504961209604950/ [cit. 27. 7. 2021].
[38] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/1844600758974335/ [cit. 27. 7. 2021].
[39] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/2049653465135729/ [cit. 27. 7. 2021].
[40] https://www.facebook.com/groups/jazykovaporadna/permalink/1905691976198546/ [cit. 27. 7. 2021].